

Bár a mai Magyarország határai között Sopron város 1848 előtti levéltári anyagának gazdagsága köztudottan egyedülálló,² e gyűjtemény határait is ismerni kell. Így például, a vizsgált tématerületet tekintve sajnos nem maradt fenn a tárgyidőszakból a városi konyhából egyetlen szakácskönyv sem, avagy, a jelentős számú korabeli krónika ellenére egyik vendéglő belsejéről sem ismert közel egykorú leírás, miképpen a jóval gazdagabb forrásadottságú egykorú Németalföldre viszonyítva festmények, metszetek sem állnak a rendelkezésünkre.

Alapvető cikkében Csatkai Endre művelődés- és művészettörténész, egykori múzeumigazgató 1966-ban foglalkozott a *Soproni Szemle* hasábjain a soproni vendéglátóhelyekkel és azok lokalizálásával.³ Bár e munka ma is megkerülhetetlen a témakör kutatói számára, közel két emberöltőnyi idő elteltével, a tudományos eredmények és a forrásbázis bővülésével (ideértve a hagyatéki leltárakat és végrendeleteket), a kutatási módszertan, és a kérdésfeltevések változásával, az eddigi eredmények újragondolása, új szempontok felvetése ismét indokolt lehet.

A kora újkori kocsmák esetében megkülönböztethetünk időszakos és állandó kocsmákat. Az időszakos kocsmák közé tartoztak a város bortermeléssel és borszállítással foglalkozó polgárainak saját házuknál fenntartott borkimérései is, ahol a város szabályrendelete szerint Szent Mihály napjától (szept. 29.) mintegy fél éven át a városi polgárok előre meghatározott beosztás szerint hitelesített mérőedénnyel bort mérhettek ki, a borkimérést a házuk homlokzatára kifüggesztett lombkoszorúval jelezve. Az időszakos borkimérésekkel szemben, a kocsmák állandó cégérrel rendelkeztek, az italok és ételek kiszolgálásán kívül vendégfogadóként is funkcionáltak, azaz a városba érkezőknek éjjeli szállást, lovaiknak ellátást biztosítottak. A kocsmáépületek egy része magántulajdonban volt, míg másik részét a város üzemeltette.⁴

A tárgyidőszakban Sopron városa rendelkezett egy városi konyhával a Várkerület 51. alatt, amelyhez a házat a városi tanács 1528. július 28-án vette meg, és a vétel után azt a

¹ A 2018. október 2-án, a Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára gasztronómiatörténeti konferenciáján elhangzott előadás jegyzetekkel kiegészített, átdolgozott változata.

² A városi levéltárról máig a legjobb bemutatás: *Házi Jenő*: Sopron város levéltára. In: Levéltári Közlemények 1. (1923/3–4. sz.), 227–247.

³ Csatkai Endre: A soproni vendégfogadók a 16/19. században. In: *Soproni Szemle* 20. (1966/3) 201–217.

⁴ Scheutz, Martin: Das Wirtshaus der frühen Neuzeit. In: *Im Wirtshaus. Eine Geschichte der Wiener Geselligkeit*. Hg. Ulrike Spring, Wolfgang Kos, Wien o. j. *Z./ sine dato*. 76–83.

fenti célra átalakította.⁵ A város birtokában volt egy serfőzőház is, hiszen a sörfőzés és a sör értékesítése a város monopóliuma volt. A városi sörház egy vendégfogadásra alkalmas szobával, konyhával, pajtával, sörfőzdével, padlással, udvarral rendelkező, alapincézett épület volt. A városi sörház 1695-ből, illetve 1696-ból származó inventálása során feljegyzésre került a sörfőzőház berendezése és eszköztára is. A vendéglátó szobában egy ágy fedéllel, 4 hosszú és egy rövid pad, egy hosszú asztal, egy öreg asztal, egy régi láda és egy söntéspult szolgálta a vendégek kényelmét. Feltehetőleg a külső vendégfogadásra szolgált a ház elülső részében felállított régi fiókos asztal. A kiszolgálásra alkalmas edények teljességgel hiányzanak a leltárból, amely valószínűleg arra vezethető vissza, hogy a leltározók számára értéktelen cserép ívóalkalmatosságok lehettek. A konyhában történt a pálinka lepárlása, ahol két üst állt erre rendelkezésre. Magában a sörfőzés helyéül szolgáló teremben különböző méretű sajtárok, üstök, vizes edények, kannák, hordók, cefrés hordók, kampók, szíjak, láncok, kötelek, pizskavasak, szűrők kerültek feljegyzésre. Három sörfőzőüst, a hozzá tartozó vízelvezetésre való alkalmatosság, a fűszerek lehűtésére alkalmas edény is az eszköztár részét képezték. A padlás többek között az elfekvő holmik tárolására szolgált, egy öreg ágy, egy öreg pad, 6 öreg malátaszák, 3 öreg hordókarika, egy nagy komlótároló, valamint 2 métermázsa fa került ott leltárba. A két pincehelyiségben a hordók alá szánt gerendák voltak.⁶

Az 1695. december 5-én kelt sörfőző instrukció alapján megállapítható, hogy az 1696. április 1-től 1697. április 1-ig terjedő időszakban Samuel Wilcky⁷ soproni sörfőzőmesteré volt a sörfőzőház üzemeltetésének joga.⁸ Az instrukció alapján tudjuk lokalizálni a városi sörfőzőház helyét is, mely az Újteleki kapu előtt állt. Wilckynek ezen egy év alatt köteleznie kellett magát, hogy a sörfőzdet megfelelő állapotban tartja, a szükséges felújítási munkálatokat elvégzi, minden egyes tűzkárért ő maga vállal felelősséget, valamint negyed évente 300-300 forintot fizet be a város kamarási hivatalának a pénztárába. Tartózkodik a rossz minőségű sör készítésétől, amennyiben a felügyelők látogatásuk során a minőség romlását észlelik, a sört lefoglalják. A sörházban főzött sört 5 forintért mérhette ki, illetve azt a város területén hordónként is eladhatta. A polgármesternek és a kamarási hivatal vezetőjének ezen időszak alatt egy-egy jól hizlalt malacot, a felügyelőknek pedig egy akó sört kellett beszolgáltatnia. Idegen sört se a városra átszállítani, se ott kimérni nem lehetett. A város a sörfőzőmester munkájához még 60 köbméter fával járult hozzá, s amennyiben többre lett volna szüksége, úgy azt a saját pénzén kellett megváltania. Az ún. *Marzen-Bier*-t (márciusi sört) a város pincéjében, a városban vagy az elővárosban is tárolhatta.

⁵ *Goda Károly – Mollay Károly: Gedenkbuch / Feljegyzési könyv. 1492–1543. Sopron, 2006. Nr. 363.*

⁶ MNL GyMSM SL, IV. 1015. Sopron Város Tövényezékének iratai, 58. kötet (=k.), 52–57., továbbiakban: IV. 1015.

⁷ *Házi Jenő: Soproni polgárcsaládok 1535–1848. I–II. Budapest, 1982. Nr. 11555. (a továbbiakban: Házi, 1982.)*

⁸ MNL GyMSM SL, IV. 1003. Sopron Város Tanácsának iratai, Oe. Lad. XX. et U. Fasc. 2. Nr. 13/3. A továbbiakban: IV. 1003. Oe.

A városi sörfőzde ingóság- és eszközlétára két városi serfőző mester, Georg Burgholzer⁹ és Andre Illk¹⁰ hagyatékával, illetve 6 sörfőző mester végrendeletével egészül még ki. A legkorábbi végrendelet 1675-ből származik Martin Knapfichtől.¹¹ Margaretha Rohrmayr végrendelete 1730-ból azért érdekes a számunkra, mert férje Franz Rohrmayr, az 1705. május 8-án polgárjogot nyert sörfőző egy több generációs sörfőző családból származott, édesapja Johann Rohrmayr Bécsben volt sörfőző.¹² A fent említett statutumhoz köthető Samuel Wilcky feleségével, Anna Máriával írt közös végrendelete 1707-ből.¹³ A következő végrendelet a sörfőző mesterséget több nemzedéken átörökítő Ottinger család tagjától, Josef Ottingertől¹⁴ ismert 1747-ből. Josef Ottinger Gottfried¹⁵ nevezetű fia, valamint Josef nevezetű unokája¹⁶ édesapja, illetve nagyapja mesterségét átörökítve lett sörfőző. A mesterség tovább örökítésének vagyunk a tanúi Josef Barth esetében is. Josef Barth édesapja, Adam Barth a bajorországi Velden városában volt sörfőző. Josef Barth 1735-ban tette le a polgáreskü Sopronban, végrendelete 1770-ben kelt. Második felesége, Anna Elisabeth, Barth halálát követően Josef Glatz sörfőzőhöz ment férjhez.¹⁷ Az utolsó végrendelet pedig magától Anna Elisabeth-től származik 1787-ből. Mind a felsorolt hat végrendelet, mind a két hagyatéki leltár sajátossága, hogy bennük ingatlan nem került örökítésre. A hagyaték részét ingóságok, ruha- és ágyneműk, lakberendezési tárgyak, ezüstneműk, ékszerek és pénz képezte. Az átörökített pénz mértéke a 17. századi végrendeletek esetében 2000–4000 forint közötti összegeket tett ki, amely nem lehetett csekély, ingatlanszerzéshez azonban nem volt elég. A tárgyidőszakból Házi könyve alapján még további sörfőzőket tudunk azonosítani, így a fent felsoroltakon kívül Johann Eismant,¹⁸ aki 1721-ben nyerte el a polgárjogot, vagy Josef Glatzot,¹⁹ aki Bart József sörfőző özvegyét vette feleségül és 1771-ben került a soproni polgárok sorába. Paul Marton²⁰ sörfőző 1760-ban, Simon Reczer²¹ 1678-ban lesz soproni polgár. Bonifacius Signer²² sörfőző özvegyét Ignatius Zach²³ veszi feleségül. Mint ahogy láttuk, a sörfőző mesterség vagy apáról fiúra szállt, vagy az özvegy az ipar fenntartása érdekében maga is sörfőzőhöz ment férjhez.

⁹ MNL GyMSM SL, IV. 1015. 44. k. 238–242.

¹⁰ MNL GyMSM SL, IV. 1015. 40. k. 119–150. ill. 41. k. 23–26.

¹¹ *Házi* 1982. Nr. 2587.

¹² *Házi* 1982. Nr. 9010.

¹³ *Házi* 1982. Nr. 11555.

¹⁴ *Házi* 1982. Nr. 8446.

¹⁵ *Házi* 1982. Nr. 8447.

¹⁶ *Házi* 1982. Nr. 8448.

¹⁷ *Házi* 1982. Nr. 404.

¹⁸ *Házi* 1982. Nr. 4304.

¹⁹ *Házi* 1982. Nr. 5513.

²⁰ *Házi* 1982. Nr. 7742.

²¹ *Házi* 1982. Nr. 8658.

²² *Házi* 1982. Nr. 10238.

²³ *Házi* 1982. Nr. 11818.

A vendéglátásra is alkalmas helyek közül Sopronban a legkorábbi adattal a városi konyháról, a későbbi Arany Angyalhoz elnevezésű fogadóról rendelkezünk. Ez az adat Johann Koppenwalder²⁴ és felesége Barbara 1544. évi végrendeletében található,²⁵ illetve ezen intézményről Sebastian Krainer²⁶ polgár és városi szakács bűnügyével kapcsolatban 1547-ből ismert még említés. Az 1539. július 23-án polgárjogot nyert Johann Koppenwalder szakács harmadik feleségével, Wolfgang Kheckh bécsi lakos Barbara nevezetű lányával 1539 vette meg a városi konyha (ma: Várkerület 51.) szomszédságában fekvő külvárosi házát. Mivel Koppenwalder végrendelete az 1544-es évre megy vissza és a Krainer és felesége ellen elkövetett bűncselekmény 1547-re datálódik, feltételezhetjük, hogy Koppenwaldert követően Krainer bérelte a városi konyhát, mely egyben fogadóként is üzemelt. A laibachi²⁷ születésű Sebastian Krainer Sopronba költözése előtt a schottwieni apát szakácsa és konyhamestere volt, majd Korneuburgban bérelte feleségével a városi konyhát. Kalandos életére jellemző, hogy feleségét hátrahagyva egy bécsi külső tanácsos cselédlánnyal szökött el első feleségétől, majd bigámiát elkövetve telepedett le Sopronban, ahol a városi konyhát vette bérbé. 1547-ben ő, terhes felesége és két férfi szolgálója lett a rablótámadás áldozata, melynek során Tóth András bandája szörnyű kegyetlenséggel legyilkolta őket. A Tóth András vallomásának apró mozaikjaiból összeálló kép is azt tanúsítja, hogy mind a soproni városi kocsmá, mind a fosztogatásoknak már korábban áldozatul esett széleskúti²⁸ és az ugyancsak kiszemelt szárazvámi²⁹ kocsmá fogadóként is üzemelt, ahol a pénzt és az értékeket egy-egy ládába zárt ládikában őrizték. A városi szakács vesztét is az okozta, hogy a bűnbanda tagjai között elterjedt a hír, hogy a szakács jelentős készpénzzel rendelkezik.

A 16. századból a városi konyha bérlői közül Berthold Drachsl³⁰ neve érdemel említést, aki többször is azzal hívta ki a városvezetés haragját, hogy engedély nélkül próbált a városba idegen bort behozni, melyet valószínűleg a fogadóban akart kimérni. A kihágást a tanács pénzbüntetéssel és a borok elkobzásával büntette. A Várkerület 51. alatt található városi kocsmá később, a 17. században már Arany Angyal néven működött, első név szerint ismert bérlője e századból Balthasar Engel³¹ volt, őt követte az 1648-ban polgárjogot szerzett Wolfgang Tröppel,³² aki nem csak Balthasar Engel bérleti jogát vette át, hanem özvegyét, Mária Magdolnát is oltárhoz vezette. Miután a házaspárnak gyermeke nem szü-

²⁴ *Házi* 1982. Nr. 2743.

²⁵ MNL GyMSM SL, Oe. IV. 1003. Sopron Város Tanácsának iratai, Testamenta, Lad. T. Fasc. 3. Nr. 91. A későbbiekben: Testamenta.

²⁶ *Házi* 1982. Nr. 2849.

²⁷ Ljubljana (Szlovénia)

²⁸ Breitenbrunn (Ausztria)

²⁹ Müllendorf (Ausztria)

³⁰ *Házi* 1982. Nr. 3841.

³¹ *Házi* 1982. Nr. 4352.

³² *Házi* 1982. Nr. 3983.

letett, Tröppel mostohafia, Tobias Engel³³ vitte az üzletet tovább. A családi hagyományok folytatását és az üzleti kapcsolatok kiteljesedését látjuk abban a tényben, hogy Tobias Engel harmadik felesége a Fehér Ló fogadásának, Johann Philippnek a leánya, Anna Mária volt, míg Tobias testvére, Siegfried az Arany Strucc vendéglőse volt 1653-ban. A város Arany Angyal vendégfogadját 1676-ban Pászthory Zsigmond polgármester elcserélte az általa 1675-ben vett Arany Szarvasra, hogy milyen üzleti érdekek álltak a csere hátterében, az máig ismeretlen.

A Fehér Ló vendégfogadó (Várkerület 55.) általunk ismert kora újkori első említése 1564-re megy vissza. Akkor, a városi tanács Venzel Balbierer³⁴ polgárnak megengedte, hogy a városi konyha mellett a Fehér Lóhoz címzett vendéglőt is megvegye azzal a feltétellel, hogy a vendégfogadót továbbra is üzemelteti. Hosszú kihagyást követően a végrendeletek és a hagyatéki leltárak Caspar Resch³⁵ posztókereskedő nevét őrizték meg, ki ezt követően a Fehér Lóhoz címzett fogadót a magáénak mondhatta. Resch 1636. február 15-én nyerte el a polgárjogot. Első felesége Katalin, néhai Raidel Ábrahám polgár és kereskedő leánya volt, akit 1637. július 9-én vezetett az oltár elé. Első felesége halálát követően, 1646. április 17-én vette feleségül Annát, nemes Johann Sailer özvegyét. 1653-ban többedmagával, így David Zichnerrel, a Vörös Ökör fogadó vendéglősevel együtt a város 20 tallérra büntette, mert borát a város borával megegyező áron mérte ki. 1662. április 18-án már hagyatéka vagyonszályáról³⁶ intézkedik a városvezetés, mely özvegye, Anna, első házasságából származó fia, Johann Adam, valamint második házasságából született fia, Johann között került felosztásra. Ez alapján Johann Adam kapta a Lóvásártéren álló ház felét, továbbá anyai és nagyanyai örökségként számos ingatlant, 9 szőlőt, 4 szántót és egy kertet, ezüstneműt, ezüst és arany pénzt, érméket. Az özvegy jelentős vagyont hozott 1601 forint értékben magával a házasságba, mely ingatlanokat és ingóságokat (többek között ezüstneműt) is magában foglalt. Az Állatvásár téren fekvő Fehér Lóhoz címzett fogadó negyedét férje möringolta a részére házasságkötésük alkalmával. Házasságuk során vagyonukat jelentős mértékben növelni tudták, hozzáépítettek a házhoz, illetve felújításokat is végeztek rajta, melyre az asszony korábbi férjétől (Johann Sailer) az asszony számára möringolt Templom utcai házrész is ráment. A vagyongyarapodás részét képezte, hogy vettek egy majort az Újteleki kapu előtt, Kolleis úr szomszédságában, továbbá szőlőket, szántókat, káposztáskerteket. A Lóvásár téren fekvő ház felét Johann Adam kapta egyéb ingatlanok és ingóságok mellett anyai részként, míg a fennmaradó 1/4–1/4-en az özvegy, valamint a két gyermek osztozott.

A Fehér Ló fogadóval kapcsolatban még egy vendéglős családot kell megemlítenünk, akik ugyancsak nemzedékről nemzedékre örökítették tovább a vendéglőt. Johann Philip

³³ *Házi* 1982. Nr. 4354.

³⁴ *Házi* 1982. Nr. 396.

³⁵ *Házi* 1982. Nr. 8846.

³⁶ MNL GyMSM SL, IV. 1015., 32. k. 209–265.

Starck³⁷ 1673. június 16-án kapta meg a polgárjogot. 1680. április 30-án azonban már végrendekezett. Jó anyagi helyzetére utal, hogy mind a kórháznak, mind az ispotálynak 10-10 forintot adott kegyes adományként, az evangélikus egyház részére pedig 20 forintot adományozott. Végrendeletében kiskorú fiára, Johann Jakobra 300 forintot hagyott. Kiskorú fián kívül egy már férjezett leánya volt, Maria, aki az Arany Angyal vendéglő vendéglősenek a felesége volt. Gyermekeire apai örökségként 500–500 forintot, valamint két szőlőt hagyott. Johann Jakob³⁸ nagykorúságát elérve tovább vitte a vendéglőt, 1695. június 15-én kapta meg a polgárjogot, kétszer nősült, első felesége Susanna, Niclas Müller fürdőse leánya volt, akit 1697-ben már néhaiként említettek. Második feleségével, Máriával, Szvetics János köszegi ügyvéd leányával, felesége halálát követően 1698. február 10-én esküdött meg. Míg első házassága gyermektelen volt, második házasságából nyolc gyermeke született: Johann Ferdinand, Johann Karl, Anna Rosina, Eleonora, Isabella Theresia, Eva Katharina, Anna Susanna és Maria Regina. Örökhatyóként azonban a gyerekeknek fejenként szánt 220 forintot és néhány ezüst ékszeren és tárgyon kívül ingatlanról nem végrendekezett az 1719. október 14-én kelt végrendeletében. Dédunokája, Ludwig Starck³⁹ ugyancsak a Fehér Ló fogadó vendéglőse volt, a 19. század elején.

Az vizsgált időszakban az Arany Szarvas vendéglő tulajdonlása az egyik legjobban követhető. Az Arany Szarvas a Várkerületen, a mai Pannónia szálló helyén állt. A 17. század során a vendéglőt az 1614-ben polgáresküt tett Georg Meusel⁴⁰ birtokolta. A Meusel (Meissl) család a 16. század derekán (1547) jelenik meg Sopron város polgárai között. A família származási helye, felekezeti identitása jelenleg nem ismert.⁴¹ Bár a külvárosban élő családtagok között kőművest is találunk, tán kiemelésre érdemes az a tény, hogy már az egyik felmenő, Meusel Márton, 1590-ben a városi konyhát is bérelte.⁴² Meusel nem lehetett könnyű természetű vállalkozó. 1617-ben 25 tallerra büntették, mert hivatali ranglétrában a város második emberét, a városbíró szidalmazta, valamint a térség egyik mágnásának, rimaszécsi Széchy Dénesnek egy szoba után – mai fogalommal élve –, túlszámlázott, és tőle napi egy tallért követelt. Nyolc év múlva, 1625-ben, hamis pénzváltásért büntették meg. Ugyanakkor, a városi társadalomban kiterjedt kapcsolati hálóval rendelkezhetett. Két házassága ismert (Barbara Kraxner, majd az ő halálát követően Eva Glaser). A vendéglőnek is helyt adó házat már Barbara Kraxnerrel megkötött házassága előtt is a magáénak mondhatta, hisz a házasságkötés során a háztulajdonának 1/8 részét, valamint 9 font szőlőt és az ingóságának az 1/4-ét mórिंगolta feleségének. S ámbár felesége vagyontalanul került a házasságba, a házaspár az asszony haláláig tovább tudta gyarapítani közös tulajdonát. Nem csak a házat újították fel, hanem további 4 darab, 4 és 20

³⁷ *Házi* 1982. Nr. 10508.

³⁸ *Házi* 1982. Nr. 10509.

³⁹ *Házi* 1982. Nr. 10511.

⁴⁰ *Házi* 1982. Nr. 7862.

⁴¹ *Házi* 1982. Nr. 7855.

⁴² *Házi* 1982. Nr. 7860.

font érték közötti szőlővel és egy réttel is gyarapodtak. Eladtak egy 3 font nagyságú szőlőt a Potzmann dűlőben és 2 hold szántót Harka irányában, hogy az adósságot kiegyenlítsék. Györgynek az első házasságból három gyermeke született: Martin, aki a kalapos mesterséget tanulta ki, Jakob, aki maga is tevékenyen kivette részét a szülői gazdaságból, valamint Dorothea. Georg Meusel második feleségének, Eva Glasernek, jó szokását megtartva ugyancsak a ház 1/8-át mórिंगolta, valamint az első feleségével közösen vett Irnfried dűlőbeli szőlőjének felét (a szőlő másik fele a gyerekeknek járt anyai örökségként). Továbbá, egy 8 font nagyságú szőlőt, a Schwabenbergben. A jó üzleti kapcsolatoknak és a jövedelmeinek köszönhetően, Georg Meusel és második felesége jelentős ingatlanvásárlásba kezdett. Házasságuk során az Újteleki kapunál lévő majoron kívül, 9 szőlővel, két szántóval és egy réttel gyarapodtak, mely ingatlanoknak a fele apai részként az első és a második házasságból származó gyermekeket illetve az asszony halálát követően. Azonnal felosztásra került ezen kívül még apai részként 6 szőlő, 3 rét és 6 szántó. Impozáns vagyona a korban egyedülálló volt, végrendelete elején meghagyott kegyes célú juttatások is erről tanúskodnak, a kórháznak és az ispotálynak 12–12 magyar forintot, a Szent Mihálytemplomnak 15 magyar forintot hagyományozott. Végrendelete megírásakor 1648. április 2-án az első házasságból született, fent említett három gyermekén kívül még 5 gyermeket hagyott hátra a második házasságából, név szerint Michaelt, Christophot, Pault, Evát és Mariát.⁴³ Utóbbi öt gyermeke közül 4 kiskorú volt, Michael pedig külföldön tanult. Ez a hatalmas vagyon halálát követően szétaprózódott, fia Jakob – aki tovább vitte a vendéglőt – 1654. november 28-án kelt végrendeletében⁴⁴ ennél jóval szerényebb ingatlanhagyatékot tudott csak magáénak mondani, mindössze 3 szőlőt birtokolt és az apjától öröklött rétet. Ez részben azzal magyarázható, hogy viszonylag fiatalon halt meg, két gyermeket, Georgot és Mariaelt hagyva hátra. A feltüntetett öröklött ingatlanok csekély értéke pedig valószínűleg arra vezethető vissza, hogy Jakob a ház felének a fejében több ingatlanáról is lemondott, édestestvérei javára. Édesapjával ellentétben, jelentős adóssága volt, a kórház és az ispotály számára tett kegyes hagyománya is csak 5-5 forintot tett ki. Ezüst tulajdona elzálogosítás alatt állt, a házrészét 400 forint adósság terhelte, megfelelő nagykorú örökös hiányában pedig nem volt, aki a vendéglőt tovább vitte volna. A ház másik fele mostohatestvéreinek 1/4, illetve mostohaanyjának 1/4 tulajdonát képezte. Végző elkeseredésében felajánlotta tulajdonrésze megvásárlását mostohatestvéreinek, Michaelnek, 1700 forint fejében. Hogy miként került Michael helyett Paul nevű testvére a tulajdonjog, arról jelenleg nincs tudomásunk. Paul 1668. november 29-én kelt hagyatéki összeírásában azonban felesége, Rosina vette magához a 2000 forintra taksált vendégfogadót, az 1773 forintra rúgó adósság kifizetése ellenében. Ugyanakkor meghagyásra került, hogy amennyiben az özvegy a vendéglőt értékesíteni szeretné, úgy a rokonságot kell előnyben részesítenie. Túlás nélkül állítható, hogy ennek a vendéglőnek a birtoklása jó befektetés lehetett a család számára. Ahogy a fentiekből is kitűnik a 17. század első felében az

⁴³ MNL GyMSM SL, IV. 1003., Testamenta, Lad. M. Fasc. 3. Nr. 87.

⁴⁴ MNL GyMSM SL, IV. 1003., Testamenta, Lad. M. Fasc. 3. Nr. 103.

Állatvásár téren fekvő, minden bizonnyal jól jövedelmező vendéglőt a Meusel család tagjai szerezték meg, és a tulajdonlást egymás számára biztosították.

Sajnos, korabeli soproni vendéglő üzleti könyve nem ismert, de az e nélkül is megállapítható, hogy egy-egy ilyen létesítmény jövedelmező lehetett a birtokló számára. Ezt a feltételezést az is érzékelteti, hogy a Meusel családot követően 1675-ben a vendéglőt az eddigi soproni polgárok után egy magyar nemes szerezte meg. Az ő birtokszerzésének egyértelműen politikai vetülete is volt. Ugyanis a következő vendéglőt a Dasztifaluból Sopronba települt magyar kisnemes, Pászthory Zsigmond személyében tisztelhetjük, akit maga Kollonich Lipót kamaraelnök a soproni katolikus státus megerősítésére helyezett a város polgármesteri székébe. Pászthory 1675. október 24-én vette meg a vendéglőt.⁴⁵ 1676-ban a vendéglőt elcserélte a város vendéglőjével, az Arany Angyallal.

A 17. század végén a vendéglő egyik utolsó ismert vendéglőse, Johann Rein⁴⁶ volt. Johann Rein a felső-ausztriai Brinstorfból származott, 1676. november 9-én nyerte el a polgárjogot. Halálának pontos időpontja nem ismert, vagyonosztályára 1689. április 1-én került sor. A 372 forint 75 dénár értékben összeírt ingó vagyonát 115 forint 5 dénáros adósság terhelte. Az adósságok kiegyenlítését követően az ezüstpénzekből, arany és ezüst ékszerekből álló ingóság két fia, Matthias Rein nyerges segéd és Johann Adam között került felosztásra.⁴⁷ Johann Rein özvegye, Barbara 1685. július 3-án ment férjhez Krug Mihályhoz, a Vörös Ökör pincéréhez. Az ingóságok 1689-es összeírása során azonban már őt is elhunytként említi a jegyzőkönyv. A jelentős mennyiségű ékszert és ezüstpénzt felmutató összeírásban ingatlanvagyonként csak két, egyenként 3 hold nagyságú szántó szerepel a Homokveremnél. A vendéglő ekkor már a város tulajdonában állt. Johann Reint a bérlők hosszú sora követte, akiknek személyét Házi Jenő alapján tudjuk beazonosítani.

Leopold Entenfellner az Arany Szarvas következő ismert bérlője 1696. március 23-án tette le a polgáreskü.⁴⁸ Az őt követő Lorenz Bauer⁴⁹ 1728. szeptember 22-én nyerte el a polgárjogot. Mivel azonban az általa bérelt, ám a város tulajdonát képező fogadó olyan rossz állapotban volt és Bauer már javításokat is eszközölt rajta, a felvételi díjából 10 forintot elengedtek. Feleségével, Rosinával 1766. február 19-én kelt végrendeletéből⁵⁰ megtudjuk, hogy már három felnőtt, férjezett leányuk volt. Elisabeth, özvegy Gunstné szinte ki lett semmizve a hagyatékából nyugtalan, erkölcstelen életvitele miatt. Míg testvérei egy-egy ingatlanal nyertek végkielégítést a hagyatékából, ő csak 6 forintot kapott apa örökségként, míg édesanyja csak 2 forint örökségben részesítette. Eleonora, özvegy Nastlné 4 font szőlőt örökölt a Wätzer dűlőben, Theresia, férjezett Schekulinné

⁴⁵ Házi 1982. Nr.421.

⁴⁶ Házi 1982. Nr. 8703.

⁴⁷ MNL GyMSM SL, IV. 1015., 51. k. 36–48.

⁴⁸ Házi 1982. Nr. 4361.

⁴⁹ Házi 1982. Nr. 575.

⁵⁰ MNL GyMSM SL, IV. 1003., Testamenta, Lad. L. Fasc. 8. Nr. 409.

pedig 7 font szőlőt kapott a Fretner dűlőben. A férjezetlen Magdalena részére 5 font Lővert adtak át a hozzátartozó gesztenyével együtt, és 7 font szőlőt a Greisser dűlőben. A szülők ápolása utóbb megnevezett leányukra, Magdalenára hárult.

Johann Christoph Arnoldról⁵¹ mint az Arany Szarvas vendéglőséről, második feleségével, Máriával, Matthias Zimmermann soproni polgár özvegyével 1742. március 3-án megkötött házassága során tesznek említést a források.

Rauchlander Mihály,⁵² az Arany Szarvashoz címzett vendéglő következő név szerint megnevezett bérlője, 1747. március 13-án tette le a polgáresküt. Utóbb felsoroltakon kívül, még két személyről rendelkezünk információkkal, kik az Arany Szarvas bérlői voltak.

Farkasits János Antal⁵³ római katolikus nemes, 1769. június 14-én nyerte el a polgárjogot. Édesapja megfelelő vagyonnal rendelkező harmincados volt Lajtapordányban.⁵⁴ Felesége Anna Mária 1761. december 19-én kelt végrendelete⁵⁵ is a család kiegyensúlyozott anyagi helyzetéről tanúskodik. Farkasits Anna Mária ugyan kevés említést tesz az ingó és ingatlan vagyonról végakarataiban, annál többet foglalkozik azonban a lelki békéjével. 10 forintot hagyományozott a lelki üdvéért mondandó misékre, ugyancsak 10 forintot hagyott a Szent Mihály-templomra, 3–3 forintot a kórházra és az ispotályra, a Krisztus Kínszenvedése Vallásos Testvérület (Todtangst Christi Bruderschaft) 5 forintot, a Szent Ferenc Testvérület (Sancti Francisci Bruderschaft) ugyancsak 5 forintot, a Polgári Testvérület (Bürgerliche Leibsversammlung) 10 forintot, a városi kamara pedig 2 dukátot kapott.

Johann Friedrich Fritz,⁵⁶ aki a németországi Frankenfeldből származott, volt a vendéglő általunk ismert utolsó, 18. századi bérlője. 1781. július 13-án nyerte el a polgárjogot. Fiai nem léptek a nyomdokába, Johann Friedrich mészáros, Johann Georg pedig földműves lett.

Hasonló pénzügyi kimutatások jelenleg a szomszédos Vörös Ökör vendéglő 17–18. századi történetéből kerültek a napvilágra. 1650-ből ismerjük David Zichner⁵⁷ végrendeletét,⁵⁸ aki a Vörös Ökör fogadósa volt. David Zichner 1636. április 11-én nyerte el a polgárjogot. Kétszer nősült, első feleségének Rosinának a halálát követően 1647-ben Michael Bauer belső tanácsos özvegyét, Evát vette feleségül. Második felesége halálát követően ismét megnősült, Martin Jäger, a windhagi⁵⁹ uraság tisztartójának a leánya, Christina lett a felesége. 1651-ben kelt David Zichner hagyatéktárgyalási jegyzőkönyve,⁶⁰ mely egy-

⁵¹ *Házi* 1982. Nr. 168.

⁵² *Házi* 1982. Nr. 8625.

⁵³ *Házi* 1982. Nr. 4477.

⁵⁴ Leithaprodersdorf, A.

⁵⁵ MNL GyMSM SL, IV. 1003., Testamenta, Lad. F. Fasc. 5. Nr. 206.

⁵⁶ *Házi* 1982. Nr. 5153.

⁵⁷ *Házi*, 1982. Nr. 11943.

⁵⁸ MNL GyMSM SL, IV. 1003. Testamenta, Lad. Z. Fasc. 2. Nr. 44/2.

⁵⁹ Windhag (Ausztria)

⁶⁰ MNL GyMSM SL, IV. 1015., 19. k. 177–188.

értelműen arra utal, hogy egyik házasságából sem született gyermeke. Az iratok szerint Zichner kötelezte a rokonságot arra, hogy az Állatvásártéren álló házának ¼-ét értékeltessek fel, majd azt az összeget harmadik feleségének térítsék meg. Továbbá, az asszonyra hagyott 10 font szőlőt a Weidengrund dűlőben és 8 font szőlőt a Tiefenweg dűlőben, valamint az ingóságai negyedét. A többi fennmaradó ingó- és több tételből álló ingatlanvagyon a rokonság között került felosztásra. Az ingóságok között különböző rézedények, réz tallérok, réz csillár, egy pisztoly, egy muskéta, egy kard, ágyneműk, ezüstneműk és férfiruhák voltak. Hagyatéka alapján Zichner jómódú üzletember volt, aki a háztulajdona mellett jelentős ingatlan és ingó vagyontárggyal rendelkezett.

A Vörös Ökör fogadó következő, név szerint ismert vendéglőse Johann Friedrich mézárós volt.⁶¹ Édesapja, néhai Johann Friedrich ulmannsdorff⁶² bíró volt Zittau⁶³ közelében. 1649. április 20-án vette feleségül Magdolnát, Matthias Preuer, az Arany Strucc egykori vendéglősének özvegyét. 1653-ban a város három másik vendéglőssel együtt büntetésben részesítette, mert a várossal azonos árban mérte ki a borát.

A Vörös Ökör következő vendéglőse Andreas Sárkány,⁶⁴ aki beházasodással jutott a vendéglő használatába. Édesapja a néhai Johann Sárkány még Rohoncon⁶⁵ volt szíjgyártó, maga Matthias Sárkány 1685. augusztus 22-én nyerte el a soproni polgárjogot és 1684. október 10-én vette feleségül Annát, Johann Müller polgár és mézárós özvegyét. Első felesége halálát követően másodszer is megnősült, Johann Fischer külső tanácsos és mézárós Barbara Elisabeth nevezetű özvegyét vette feleségül. Heves vérmérséklete azonban gyakran félrelépésekre ragadtatta, özvegysege alatt két cselédlányát is teherbe ejtette, törvényes örököséül azonban egyetlen lányát, Mariát ismerte el, kire 1719. szeptember 27-én az összes ingatlanját és ingóságát hagyta.⁶⁶ Hagyatékát a végrendelete nem részletezi, ismert azonban első felesége, Anna hagyatéktárgyalási jegyzőkönyve 1691-ből.⁶⁷ A bejegyzés szerint Anna maga is már férjezett volt korábban, első férje Andreas Cziráky⁶⁸ polgár és a Vörös Ökör vendéglőse volt. S hogy a szálak még kuszábbak legyenek, Anna a vendéglő tulajdonába Andreas Czirákyval megkötött házassága révén jutott, kinek a negyedik felesége volt, Cziráky pedig második házassága révén szerezte meg a Vörös Ökör fogadót, amikor feleségül kérte Magdalenát, a Vörös Ökör előző tulajdonosának, Johann Friedrichnek a feleségét. Andreas Cziráky a halálakor a 3339 forintra értékelt vendéglőn kívül, még egy házzal is rendelkezett az Ógabona téren. Jelentős szőlőbirtokai is voltak, egy-egy szőlőterület becsértéke 100 és 312 forint között mozgott. Az ingatlanokat szántók és rétek egészítették még ki. A pincéjében 133 akó bor állt raktáron. A több oldalra

⁶¹ *Házi* 1982. Nr. 5134.

⁶² Ma Besztercebánya része.

⁶³ Zitaŕve, Zsitŕvagyarmat (Szlovákia)

⁶⁴ *Házi* 1982. Nr. 9246.

⁶⁵ Rechnitz (Ausztria)

⁶⁶ MNL GyMSM SL, IV. 1003., Testamenta, Lad. S. Fasc. 9. Nr. 441.

⁶⁷ MNL GyMSM SL, IV. 1015., 53. k. 23–127.

⁶⁸ *Házi* 1982, Nr. 3265.

kiterjedő ingóság leltár az egyéb ingóságok felsorolásán kívül részletezi az ezüst ékszereket, tárgyakat és érméket is. Különböző erszényekben 811 forint értékben tulajdonolt érméket. Andreas Cziráky hagyatékának felét az adósságok levonását követően az özvegy örökölte, míg édes és mostoha gyermekei, Regina, Veronika, Susanna, Maria, Barbara és Johann 3716 forint 5 dénár értékben a tiszta hagyaték másik feléből, egyenlő mértékben részesültek. A hagyatéki leltár szerint a gyermekek közül csak Veronika, Jacob Kraus kőműves felesége részesült a Vörös Ökör fogadó becsült értékéből 431 forint 4 dénár értékben, míg a többi gyerek a háztulajdon egy-egy tulajdonrészét kapta. Ennek pedig egyetlen logikus oka, hogy Veronika a Vörös Ökör fogadó eredeti tulajdonosának, Johann Friedrichnek volt a vér szerinti édes gyermeke. Mint ahogy látjuk, a vendéglő házasságok révén ugyanazon kézen forgott. Annának Cziráky Andrással kötött házasságából két lánya született, Regina, férjezett Michael Angermayrné és Susanna, férjezett Tobias Schäfferné. Anna hagyatéka alapján tetemes vagyon képe rajzolódik ki előttünk. A kocsmát a hagyaték leltározói 3339 forint értékre taksálták. Ezenkívül az elhunyt tulajdonában állt még egy további háztulajdon az Ógabona téren 1375 forint értékben, valamint egy harmadik háztulajdon fele része 1000 forint értékben. Az első házasságára visszavezethető hagyaték részét képezte még a továbbiakban 6 szőlő 56 és 157 forint közötti értékekkel, 8 szántó és 7 rét. Berendezési és használati tárgyak listája tovább árnyalja a képet, a leltárt a gabona- és borkészletet, az istállóban álló állatok számát rögzítő jegyzék egészíti ki. A hagyaték Cziráky korábbi házasságából származó gyermekeinek apai jussát is feltünteti az 1683-as évből, így a fent felsorolt ingatlanok még további örökrészekkel egészülnek ki, mutatva a hagyaték jelentős mértékét.

A következő adatunk Adam Pum⁶⁹ bérkocsishoz kötődik. A Kukmirnről⁷⁰ származó Adam Pum 1683. május 17-én lett polgár, ugyanezen év február 2-án vette feleségül Mariát, néhai Matthias Müllner leányát. 1719-ből ismert a Vörös Ökör vendégfogadóhoz kapcsolható következő irat, Maria Magdalena Pum, Ferdinand Pum⁷¹ mészáros (Adam Pum fia) özvegyének hagyatéki és vagyonleltára.⁷² Az ő esetében nem csak azt érdemes hangsúlyozni, hogy a férj foglalkozása mészáros volt, de azt is, hogy a család a vendégfogadó felét lakásként használta. Gazdaságukhoz Sopron két jobbágyfalvában, Harkán és Balfon is tartoztak ingatlanok. Az elhunyt asszony hagyatékába került a Vörös Ökör tulajdonjogának fele része 1691 forint 35 dénár értékben, egy major a Hosszú soron, különböző földingatlanok, számszerűleg 8 szőlő, 4 rét, 7 szántó és 3 kert. A hagyaték az adósságok levonását követően az ingóságokkal együtt 4495 forint 8 dénár rúgott, mely a két leánygyermek és fia Ferdinánd között került felosztásra. Őket követően Johann Michael Reh szerezte meg a fogadó fele részét, de hasznát ő sem élvezhette sokáig, hiszen 1731-ben, már halálát követően, itteni javait inventálták.⁷³

⁶⁹ *Házi* 1982. Nr. 1863.

⁷⁰ Kukmirn (Ausztria)

⁷¹ *Házi* 1982. Nr. 1864.

⁷² MNL GyMSM SL, IV. 1015., 88. k. 77–88.

⁷³ MNL GyMSM SL, IV. 1015., 92. k. 281–285.

1748-ban a Reh családi-, rokonsági kör egy másik tagjához, Samuel Reh csizmadiához került a vendéglő. Johann Michael Reh fele részével kiegészülve most már Samuel Reh az egész vendégfogadó a magáénak mondhatta.⁷⁴ Magát az épületet 4137 forintra becsülték, melyből 500 forintot ért a háztelek. A lakószobán kívül, a házban két kisebb szobát, kamrát, pincét írtak össze, a házhoz a Neustift dülőben egy káposztáskert tartozott. Samuel Reh időszakában jól mehetett a Vörös Ökör, hiszen Samuel Reh vagyonát még számos egyéb ingatlan is gyarapította. Ugyanakkor, a 6739 forint 46 dénáros hagyatékot 5185 forint 99 dénár összegű tartozás terhelte, melynek levonását követően a rendelkezésre álló tiszta hagyaték 1526 forint 47 dénárból állt.

Az utolsó rendelkezésükre álló adat a vendéglő 18. századi történetéből Johann Gottlieb Ritter⁷⁵ nevéhez kötődik, aki a szászországi Elsnitzből származott. 1782. március 27-én nyerte el a polgárjogot, majd 1808-ban külső tanácsos lett. A Vörös Ökör név szerint ismert 18. századi utolsó tulajdonosát az ő személyében tisztelhetjük.

A fent említett vendéglőkön kívül, még az Arany Strucc vendéglő működött a 17. században. Házi alapján első név szerint ismert vendéglőse Matthias Breuer⁷⁶ volt, aki Morvaországból települt át, s 1639. január 10-én jutott Sopronban polgárjoghoz. Özvegyét, Magdalenát, később Johann Friedrich, a Vörös Ökör vendéglőse vette feleségül. Zobel Gált⁷⁷ szintén az említett Arany Strucc vendéglőseként említik a források, a 17. század közepén.

A vendéglős dinasztiahoz tartozó Siegfried Engel,⁷⁸ (kinék édesapja Balthasar és testvére Tobias az Arany Angyal vendéglősei voltak), ugyancsak az Arany Strucc vendéglőse volt, a 17. században.

A 18. század végén újabb és újabb vendéglők nyíltak, többek között az Arany Oroszlán a Sas téren, a Magyar Korona a Szent György utcában, a Fehér Bárány az Ikvahíd és a Balfi utca sarkán, a Zöld Fa a Magyar és a Balfi kapu között, a Fehér Rózsa a Várkerület külső oldalán.

Mint ahogy láthattuk a végrendeleteken és inventáriumokon keresztül megfogható egy-egy vendégfogadó tulajdonosi köre, a tulajdonosok vagyoni helyzete, illetve kapcsolatrendszere. Ugyanakkor, máig nagyon keveset tudunk a kocsmák, vendéglátóhelyek minden bizonnyal konfliktusoktól sem mentes napi életéről. Ezek egy-egy szelete a bírói jegyzőkönyvek bűnügyi nyilvántartásaiból tárul fel. Így 1544 karácsonyát megelőzően (december 22-én) Talken Kristóf soproni polgár emelt panaszt a közeli Siklósdról⁷⁹ származó Göritz Bertalan ellen, aki viselkedésével okozott viszályt. Az Erzsébet napi országos vásár alkalmával éjszaka a kocsmában étkeztek, midőn a kocsmáros kérésükre

⁷⁴ MNL GyMSM SL, IV. 1015., 108. k. 123–141.

⁷⁵ *Házi* 1982. Nr. 8968.

⁷⁶ *Házi* 1982. Nr. 1695.

⁷⁷ *Házi* 1982. Nr. 12052.

⁷⁸ *Házi* 1982. Nr. 4353.

⁷⁹ Sigleß (Ausztria)

skatulyában sajtot szolgált fel, azt Göritz szitkozódva az ajtóhoz csapta, melynek következménye egy kiadós verekedés lett, sebesültekkel.⁸⁰ Nem szabad azt sem feledni, hogy a vendéglők már akkor is a közösség aktív kommunikációs helyei voltak, ahogy e tényre már az 1524. évi, a lutheránus tanok és könyvek terjedéséről végzett vizsgálatok is rámutattak, hisz e tanok és könyvek létéről a hírek kocsmái, otthoni beszélgetések során terjedtek el. A kézzel írott vagy nyomtatott újságok híreit ott beszéltek meg, ott forgatták a különböző kalendáriumokat is. A kocsmák, vendégfogadók esküvői lakomák, halotti torok, keresztelők megünneplése mellett táncmulatságok, falugyűlések, toborzások, gyűlések színhelyeül is szolgáltak. Különösen a pestisjárványok idején, a fogadó tulajdonosa bejelentési kötelezettséggel tartozott az előjárásnak, a járvánnyal fertőzött területről érkező személyekről. Járvány idején tilos volt idegen személyeket elszállásolni, a kocsmák is csak egy kis ajtón keresztül szolgálhatták ki étellel és itallal az utcai vendéget. A 18. században a bejelentési kötelezettség tovább szigorodott, a koldusoknak, gyanús személyeknek, idegeneknek be kellett mutatni úti okmányaikat. Ugyanígy szabályozták a zárva tartást is, télen 8 órakor, nyáron 9 órakor volt a záróra. Az istentiszteletek alatt a kocsmáknak ugyancsak zárva kellett tartaniuk, ennek betartását a felsőbbség ellenőrizte. A felszolgált italok és ételek árát a városi előjáróság központilag próbálta szabályozni –, ezzel védve a saját tulajdonú vendégfogadónak forgalmát. Az árakat az étlapok 18. század végi megjelenéséig egy jól látható táblán kellett feltüntetni.

Nagyon keveset tudunk a kocsmák, fogadók berendezéséről. Általában szerény berendezéssel bírtak, egy vagy több faasztal, padok és székek képezték a berendezést. Nagyobb vendégfogadók esetében egy vagy több szoba tartozott a vendégfogadóhoz. A pult mögött tartották a fogyasztásra szánt bort, kancsókat, ivóedényeket. A kocsmákban használt ürmértékek a köböl, akó, pint, meszely, icce voltak. A kocsmák általában jelentősebb forgalmi pontok, így vásárterek, piacterek, a városból kivezető utak és kapuk mellett helyezkedtek el. Mint ahogy látjuk, Sopron esetében a kocsmák, vendégfogadók a 16–18. században elsősorban az Ikvahídtól a Torna utcáig terjedő ún. Kocsmaszeren koncentráálódtak.

Felmerül az a kérdés is, hogy a város vajon hol látta vendégül az illusztris vendégeit a kora újkorban? A kérdésre a választ a városi kamarási könyvek elszórt adatai szolgáltatják, mely szerint a 16. században a városhoz érkezett vendégeket leginkább a városházán, esetleg valamelyik városvezető lakásán látták vendégül.⁸¹ Álljon itt csak egy példa: 1607. június 19-én Náprághi Demeter győri püspök – miután a király e tisztségében megerősítette – valószínűsíthetően egyfajta hatalmi, uralmi reprezentáció részeként, magyar urakból és egyházi személyekből álló kísérettel Sopronba érkezett. Itt, a rákövetkező napon, a városbíró házánál, tiszteletére ünnepi ebédet rendeztek. Ezen az ebéden a város részéről a

⁸⁰ Tirnitz József – Szakács Anita: Sopron város tanácsa bírósági jegyzőkönyveinek regesztái I. 1533–1554. Sopron, 1996. Nr. 91.

⁸¹ Sopron. Magyar várostörténeti atlasz 1. Összeállította: Jankó Ferenc, Kücsán József és Szende Katalin Dávid Ferenc, Goda Károly és Kiss Melinda közreműködésével. Sopron, 2010.

tanács számos tagja részt vett. Az ebédre húst, kenyeret, halat szolgáltak fel. Nem csoda, hogy mindkét fél nagy jelentőséget tulajdonított a találkozásnak, hisz Náprághi püspöksége alatt megváltozott a győri püspök viszonya az egyházmegye egyetlen szabad királyi városához. A 16. század során, a döntően evangélikus hitre tért városi elit viszonya konfliktusokkal terhelt volt az egyházmegye főpásztoraival. Az evangélikusság nyugat-magyarországi bástyájaként megjelenő város vezetése a javait és polgárait védte a katolikus megújulással szemben. A püspök viszont, a felekezeti átalakulással evangélikus kézbe került katolikus javak (pl. az oltárjavadalmak és a hozzájuk tartozó ingatlanok) visszaszerzésére, a katolikus státus városi pozícióinak újbóli megerősítésére törekedett.

A 17–18. században találkozunk azzal a gyakorlattal, hogy a város, a működéséhez és a központi kormányzervekkel történő kapcsolat tartásához (pl. kamarai megbízottak látogatásai, tisztviselők által lefolytatott ellenőrzések), a többnyire kényszerű vendégfogadásokat valamelyik vendéglőjében szervezi meg. Így például, amikor 800 főnyi csapatával Zrínyi Miklós gróf 1644. augusztus 22-én átvonult Sopronon, reggelijét Steiner Jakab polgármester és több tanácsos társaságában, a Fehér Ló fogadóban fogyasztotta el. Mindez a városnak a pénzadománnyal és egyebekkel együtt sokba került, csupán azért, hogy a város lakóit a túlkapasoktól megkíméljék.⁸² 1647. július 21-én, ő hercegi kegyelme, Draskovich János nádor, hitvesével Thurzó Barbarával és gyermekeivel, Horvátországból érkezve délelőtt nyolc és kilenc óra között bevonult a városba és a Szentlélek-templomnál megállva oda betért, s prédikációt hallgatott. Azt követően, a tanács urai elkísérték a Fehér Ló fogadóba, ahol pompás módon megvendégték a nádort és családját.⁸³ A későbbiek folyamán a város nem egy vendéglőt szemelt ki és azt juttatta városi megrendelésekhez, hanem erre a célra az összes Sopronban található vendéglőt használta. 1721-ben Thobias Schaeffernek az Arany Szarvas vendéglősének fizetett a város, pontosan nem ismert okból számla ellenében 5 forintot. Míg 3 évvel később, 1724-ben, ugyancsak ennek a vendéglőnek ugyancsak számla ellenében 3 forint 46 dénárt. 1731-ben egy meg nem nevezett magas rangú vendég (vor einen hohen Gast) után fizetett a város Johann Griessnek, az Arany Angyal tulajdonosának 10 forint 68 dénárt. A 18. században a város már az uralkodó család ünnepeit sem a városházán, hanem valamelyik helyi vendéglőben ülte meg. Így például, 1741-ben az újonnan született főherceg (a későbbi II. József) világra jöttének megünneplésére tartottak egy minden bizonnyal jól sikerült (a számla alapján cseppet sem visszafogott) ünnepi ebédet, melynek hivatalos végösszege 175 forint 90 dénárta rúgott.

Tekintettel a történeti idő előrehaladására, feltétlenül szólni kell a városban a 18. században megjelent új intézményről, a kávéházról. A bécsi kávéházak elterjedését az osztrák történetkutatás szervesen az oszmán kultúrához köti, és dinamikus elterjedésének terminus post quem-jét Bécs 1683. évi sikertelen ostromában jelöli meg. Egy

⁸² A Petz János Gottliebnek tulajdonított XVII. századi soproni krónika. Közreadja: D. Szakács Anita. Sopron, 2016. (a továbbiakban Petz, 2016.), 62.

⁸³ Petz 2016. 65.

generációval később, már a nyugat-magyarországi határvárosban is működhettek kávéházak, ugyanis Joseph Berger kávéfőző lakóházban működtetett kávézójáról 1732-ből, testvére Gregor Berger kávézójáról pedig 1737-ből, egy-egy inventáriumról kaphatunk képet. Joseph Berger az ausztriai Schwarzseeből származott és 1727. július 26-án nyerte el a soproni polgárjogot.⁸⁴ Az elhalálozását követő hagyatéki tárgyalás jegyzőkönyvében⁸⁵ testvére, Sebastian is említésre került, aki Bécsben tevékenykedett kávéfőzőként. Joseph Berger halálát követően feltehetőleg özvegye, Magdalena helyett Joseph testvére, Gregor⁸⁶ vitte tovább az üzletet. Mindkét hagyatéki leltárban az elülső szobában találjuk a vendégek szórakoztatására felállított biliárdasztalt 50, illetve 32 forint értékben. Feltűnő, hogy a szobában itt leltártényezőként feltüntetett asztal (alter Tisch von weichen Holz) és annak értéke is teljes egészében megegyezik. De ugyanilyen egyezést mutat a leltározott helyiségek beosztása is, valamint a felvett leltárdarabok között is jórészt egyezés mutatkozik, tehát bizonyossággal mondhatjuk, hogy ugyanarról a lakrészről van szó, mely a lakószoba, kamra, konyha és elülső szoba tagozódást mutatja. Hogy a lakrészben üzleti tevékenység folyhatott, arra utal a kávédaráló és a 37 darab kávécsésze felsorolása is, valamint Joseph Berger esetében az elülső szobában feltüntetett 15 font kávé mennyisége. A tulajdonos igényes belső térkialakításra törekedhetett, hisz az inventáriumról az is kiderül, hogy a berendezéshez Passauból is szállítottak bútort.

Az új szokás gyors és társadalmi igényt mutató elterjedését igazolja, hogy 1770-ben Leopold Mösél hagyatékában ugyancsak egy kávézót leltároztak fel. Leopold Mösél édesapja Thomas Mösél még bognár volt Lostorfban,⁸⁷ ő maga 1747. augusztus 28-án nyerte el a soproni polgárjogot.⁸⁸ Ingóságait 1770. március 26-án írták össze, melyek az adósságokra való tekintettel még ama hónap 30-án árverésre is kerültek.⁸⁹ A leltár két szobának az ingóságait rögzíti, a biliárdszobáét és a kávézóét, valamint a padlásét. A leltár két részből áll, egyrészt az árverezésre, másrészt az özvegy részére átadott ingóságokat tartalmazza. A felleltározott ingóságok és ingatlanok összértéke 403 forintot tett ki, a licitálásból befolyt 198 forint az adósságok kielégítésére szolgált. Leopold Mösél özvegyének, s egyben második feleségének Catharinának járt a megkötött házassági szerződés értelmében 100 forint készpénz, valamint a kávéfőzéshez szükséges eszközkészlet és a kávéház működtetéséhez szükséges berendezés is. A leltár legnagyobb tételét (100 forint értékben) egy biliárdasztal tette ki a tartozékaival együtt. A kávézó részét a legkülönbözőbb teás és kávé készletek, csészek, kannák, tálcák, kávépörköléshez szükséges berendezések, asztalok, székek alkották, beleértve a cégért is. Az Íkvahídon működtetett kávézó feltehetőleg a család által bérelt házban volt, hisz a leltár szerint, Johann Zuberka

⁸⁴ *Házi* 1982. Nr. 789.

⁸⁵ MNL GyMSM SL, IV. 1015., 98. k. 29–38.

⁸⁶ MNL GyMSM SL, IV. 1015., 98. k., 29–34.

⁸⁷ Lostorf (Svájc)

⁸⁸ *Házi* 1982, Nr. 8030.

⁸⁹ MNL GyMSM SL, IV. 1015., 127. k., 25–32.

özvegye örökösének tartoztak 25 forinttal.⁹⁰ Leopold Mösel halála előtt hosszabb ideig betegeskedett, dr. Ferdinand Engelhardt orvos és Andre Pusch sebész kezelésében is állt, illetve kórházban is feküdt. Magatehetetlenségére utal, hogy Paul Gallus sebész látta el körülötte a személyi higiéniahoz tartozó teendőket, így a borotválását, Gottfried Rothe a Fehér Angyalhoz patikusa, valamint Wilhelm Goldner patikus pedig orvosságokkal próbálták enyhíteni szenvedéseit. Később, a hagyatéki tárgyaláskor még kiskorú, első feleségétől, Elisabeth-től született fia, az apja után ugyancsak Leopoldnak nevezett Leopold Mösel vitte tovább az üzletet és a kávéfőző mesterséget. Kicsiben, alulnézetből, mi ez, ha nem a korszakváltás jele, az egymás mellett élés jegyében a polgárosodás megjelenése a helyi vendéglátás kultúrájában?

Összefoglalóan megállapítjuk, hogy mind a végrendeletek, mind a hagyatéki leltárak alapján az a kép bontakozik ki, hogy egy-egy vendégfogadó üzemeltetését a családok több generáción keresztül is családi kézben igyekeztek megtartani. Apáról fiúra szállt a tulajdonjog, illetve a sorsára maradt özvegy újraházasodása révén próbálta tovább biztosítani a vendégfogadó fennmaradását. Nem egy esetben több szálon is kimutatható a vendéglős családok összefonódása, házassági stratégiák bontakoznak ki a szemünk előtt. A hagyatéki leltárak alapján pedig bizton állíthatjuk, hogy a vendéglősök esetében jól szituált, több ingatlannal rendelkező családokról van szó, ahol az eladósodás néha az előre menekülés útja volt, az investálás az üzletbe újabb kapcsolatok kiépítését is szolgálta.

A család- és társadalomtörténetre fókuszáló szisztematikus forrásgyűjtés nem csak élettől tölti meg a már ismert soproni vendéglátóhelyeket, hanem a forrásanyag és a feldolgozások bőségének köszönhetően a mindennapi élet struktúráinak rekonstruálását is lehetővé teszi. Még ha nem is az egykor volt élet teljességében, de legalább a vendéglőt bérlők, és a tulajdonosok körét tekintve elvégezhető ez a munka. Ehhez a foglalkozáscsoporthoz kötött részfeldolgozás egy speciális aspektusból világítja meg a kora újkori helyi társadalom sajátosságait. Csak remélni lehet, hogy a forrásfeltárások folytatásával e kép még színesíthető lesz.

⁹⁰ *Házi* 1982. Nr. 12080.